

RELIGINGUMO REIKALINGUMAS VERTYBIŠKUMUI

dr. Nerijus Pipiras

Šv. Ignaco Lojolos kolegija

ANOTACIJA

Ugdymo procesas kaip toks neatsiejamas nuo vertybių ugdymo. Tačiau gyvename reliatyvaus vertybių suvokimo laiku, pati vertybių apibrėžtis kinta, o žmogaus gyvenimo tikslas vis labiau siejamas su materialine gerove. Ar šiame kontekste reikalingas religingumas? Ar kuriant gyvenimą galima apsieiti be jo, o taip kartu sudaromos sąlygos paties žmogaus savitranscendencijoms?

Abstract. The educational process as such is inseparable from the education of values. However, we live in a time of value relativism, the very definition of values is changing, and the purpose of human life is increasingly becoming related to material well-being. Is religiosity necessary in this context? Or can one do without it in creating life, and at the same time, is the self-transcendence of man conditioned without it?

Raktiniai žodžiai. Religingumas, vertybių ugdymas, metafizika, transcendencija, savitranscendencija, tikėjimas.

Keywords: Religiosity, values education, metaphysics, transcendence, self-transcendence, faith.

Temos aktualumas. Mūsų epochoje, kuriai būdingas vertybinis naratyvas, etinės vertybės įgyja prekės statusą, o žmogus ugdomas pasirinkti tai, kas jam naudinga, atitinka jo lūkesčius, išsikeltus kriterijus. Kitaip tariant, žmogus rengiamas rinkos dėsniams ir taisyklėms, o visa tai, kas atrastina gyvenime, suvedama į šią gana siaurą sritį.

Kita vertus, tai rodo, kad žmogus išgyvena vertybinę sumaištį, atsidūręs kryžkelėje tarp patrauklaus moralinio reliatyvizmo ir etinio – vertybinio – pagrindo. Vis dar apsiribojama tik tam tikrų taisyklių ir normų žinojimu, neatskleidžiama jų praktinė nauda žmogaus dvasinei ir fizinei gerovei bei pozityviam santykiui su kitu; neišsivaduoja iš moralizuojančio ir pamokomo stiliaus, nors takoskyra tarp deklaratyvių ir realių vertybių – akivaizdi (Pipiras, 2023).

Šiandien akivaizdu, kad neužtenka materializmui būdingų kosmetinių-mechaninių egzistencijos patobulinimų. Svarbu išsivaduoti iš biologinio determinizmo, kad būtų įmanoma pasistatyti „namą ant uolos“ (plg. Mt.7, 21 – 29).

Taigi reikalingas atvirumas tiesos paieškoms, kuriame deramą vietą užimtų ir transcendencija. Taip paženklintas kritiškumas žmogui iš naujo ir nevienareikšmiškai atskleistų paties žmogaus būtį. Ugdymo procese tiek tėvams, tiek Bažnyčiai, tiek ugdymo institucijoms svarbu pereiti nuo taisyklių deklaravimo prie keliavimo į tikslą (visapusišką asmenybės ugdymą) ir bendradarbiavimo. Kyla klausimas, ar asmenybės ugdymo kontekste įmanoma vertybinio pagrindo ir moralinio reliatyvizmo dermė, visiškai atsisakant metafiziką į šį procesą įvedančio religingumo? Be abejonės, tai neoscholastine mintimi pagrįstas klausimas, tačiau ar reikia šią, kadaise pagrindinę laikytą, Bažnyčios mokymo filosofiją nustumti į šalį kaip visiškai nereikalingą šiems laikams?

Religingumą bandome uždaryti į privataus gyvenimo sferą. O ir vertybės pamažu tampa vertybėmis tik tiek, kiek jos naudingos asmeniškai. Kitaip tariant, patenkame ir į platoniską olą su visais savo šešėliais, ir į Prokrusto lovą su standartais, kurių patys bijome. Taigi šio pranešimo uždavinys – išlįsti iš olos ir rasti gyvybę šiandien visuomenę stigmatizuojančiuose dalykuose. Klausimas, kurį tiesiog norisi svarstyti, yra *ar prasminga kalbėti apie vertybes, apeinant religingumą kaip savitranscendenciją?*

Uždaviniai.

1. Aptarti metafizinio lygmens svarbą bendražmogiškųjų ir intelektualinių vertybių ugdymui.
2. Išryškinti religingumo svarbą žmogaus savitranscendencijos kontekste.

Metodai.

Literatūros šaltinių analizė bei sintezė.

Vertybių ir religingumo santykis

Prieš kalbant apie religingumo reikšmę vertybiniam ugdymui, reikia užmesti žvilgsnį į pačią vertybių, vertybinio ugdymo apibrėžtį. Pastebėtina, kad pačių apibrėžčių yra ne viena, todėl ir mokslinis požiūris į vertybes, vertybių reikšmę gana platus. Visgi nuoseklus, kritinis žvilgsnis į vertybes, jų ugdymo svarbą ir reikšmę, nepaisant gana gausių mokslinių darbų, Lietuvoje dar tik skinasi kelią: asmenybės ugdymo procese tokie tyrimai, nors ir aktualūs, tačiau vis dar gana fragmentiški. Kaip apibrėžiamos vertybės ugdymo turinyje? Pasak S. Daukilo ir kt., vertybės – kriterijai, kuriais naudojasi žmonės, atrinkdami ir pagrįsdami veiksmus bei vertindami save, žmones ir įvykius. Todėl jie atitinka tiek materialinius, tiek kultūrinius ar dvasinius žmonių poreikius. Gali būti klasifikuojamos objektyvios – kultūros, mokslo, meno, technologinės – vertybės, sudarančios mokymo ir ugdymo turinį, bei subjektyvios vertybės – tai, ko žmogus ieško ar tikisi iš mokslo, kultūros, kasdienės veiklos, santykių su kitais žmonėmis. Taigi vertybės – elgesio standartai, tam tikra prasme darantys įtaką gyvenimo procesui kaip tokiam, tačiau taip ir netampantys jo tikslu. Dažnas iš mūsų mano, kad šie standartai gali kisti priklausomai nuo laikmečio sąlygų. Tuomet iš tiesų susiduriame su marga, vis labiau kintančia vertybių gama. Reikia pastebėti, kad susivokti šiame procese darosi iš tiesų sunku¹⁵. Filosofas Arno Anzenbacher (1998) lieka pradiniam mąstymų taške, sakydamas, kad kisti gali ne pačios vertybės kaip tokios, o požiūris į jas, individo nuostatos. Šiame straipsnyje gvildinama problematika tikriausiai ir kyla iš asmeninės individo nuostatų sistemos, sąlygojančios svarbiausią elgesio kryptį, vieną ar kitą poelgį, veiksmą.

Kalbėti apie vertybių ir religingumo santykį nelengva nepažvelgus į vertybes iš kitos – teologinės – pusės. Čia į vertybės apibrėžimą jau įterpiamas gėrio ir gebėjimo apsispręsti siekis. Kadangi žmogus vertindamas daro vertybinius sprendimus, kyla klausimai, kokiais kriterijais remiantis jie daromi ir ar subjektyvios vertybės objektyviai galioja ir kitiems. Šiuo požiūriu objektyvios vertybės iš tiesų egzistuoja, tačiau jų hierarchinė tvarka nėra subjektyvi, jos leidžiasi suvokiamos ir apsvarstomos. Kiekviena iš jų nurodo į šventybę. Čia atsiranda vietos metafizikai. Tačiau ar nusprendę remtis tokiu suvokimu neatsiduriame tarsi užburto rato pradžioje, kai atrodo, jog pačios vertybės – pagal apibrėžimus ir požiūrius į jas – turi kovoti tarpusavyje, palaipsniui vienos kitas išmesdamos iš horizonto? Ar galima tarpusavio koreliacija? Visgi pastebėtina, kad tikriausiai glaudžiausia yra religingumo ir konservatyviųjų vertybių koreliacija, nes išlaikomas atvirumas transcendencijai, bandoma apsisaugoti nuo netikrumo. Natūralu, kad daug silpnesnė koreliacija juntama tarp metafizikos ir įvairių priežasčių sąlygojamų vertybinių pokyčių, nes kyla grėsmė pažeisti socialinę santvarką. Stipri koreliacija išlieka asmens orumo atžvilgiu¹⁶. Straipsnio autoriaus

¹⁵ Daukila, S., Mičiulienė, R., Tūtlys, V., Čiučiulkienė, N. (2003). Darbo vertybės profesinio ugdymo turinyje. Kolektyvinė monografija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 14–15.

¹⁶ Rocas, S. (2005). Religion and Value Systems. Journal of Social Issues, Nr. 4 (61), 747–759.

nuomone, būtent tai gali pasitarnauti kaip ateities vertybinės sistemos stabilumo garantas. Orumas pagrindžia pačią asmenybės sampratą – žmogaus orumo pripažinimas kartu yra ir jo asmenybės patvirtinimas, atsižvelgimas į jo poreikius. Jis reiškia besąlygišką žmogaus priėmimą ir pripažinimą. Pasak A. Lobato (2001)¹⁷, žmogus tobulina pats save plėtodamas savo realias galimybes. Visa tai įmanoma pasiekti tik laisvu ir atsakingu veikimu. Vystymasis vyksta tol, kol egzistuoja etinės dorybės, nukreipiančios žmogų daryti gera. Žmogus tampa žmogumi humanizuojančioje aplinkoje ir dėl humanizuojančios veiklos. Šiame procese ieškoma tiesos, kurią galima pasiekti ir kuri būtina kaip oras. Taigi pažinimas, pasak A. Lobato, formuoja žmogų, nes veda į tiesą: pažintinėje veikloje reikalingos patikimos ir įrodytos tiesos. Žmogus žmoguje reiškiasi tiek, kiek yra atviras nuolatiniam pažinimui ir kiek jame įsitvirtina teisinga intelektualio gyvenimo orientacija. Čia, pasak A. Lobato, neapsieinama be metafizikos: žmogus kaip *sapiens* gali pasiekti metafizinės, teologinės ir dieviškosios išminties lygį. Prigimtinė išmintis pagrindžia filosofinę metafiziką, atgamtinė išmintis yra susijusi su Dvasios dovanota išmintimi, o teologinė – su abiem dalykais ir siekia suvokti Dievo paslaptį, žmogaus gyvenimą, skirtą tiesai. Taip atsiskleidžia pašaukimas atnaujinti pasaulį tobulinant save kaip asmenį¹⁸.

Pasak Algirdo Gaižučio, šis procesas neišvengiamai susijęs su fundamentaliomis egzistencinėmis vertybėmis, per kurių pajautą ir suvokimą atsiranda individui reali galimybė ne tik atsigręžti į save ir save apmąstyti, bet ir kurti. Tai neegzistuoja kaip daiktas, o kaip realybė, leidžianti realizuoti savo planus: be dieviško prado, kuris yra meilė, neįmanoma žmogaus, kaip asmens, savikūra. Taip iškyla rizika prarasti paties ugdymo proceso tikslą, kadangi žmogaus savikūra netenka tvirto pagrindo¹⁹.

Manau, jog tam, kad ugdymo procesas neprarastų giliausio žmogaus, kaip asmenybės, kūrimo pašaukimo, nereikėtų iš jo eliminuoti transcendentinio matmens, taigi ir religingumo. Galbūt kaip tik verta prie jo sugrįžti?

Metafizikos vieta vertybiniame ugdyme

Visgi žvelgiant į šiuolaikines asmenybės ugdymo tendencijas, atrodo, kad pasirinkta tema svarstymams nėra patogi, nes neišvengiamai reikia kalbėti apie asmenį ir asmens augimą. O šiandien asmuo dažnai lieka asmeniu tiek, kiek atitinka įvairiausius rodiklius, algoritmus, kriterijus. Reikia pripažinti, kad vis labiau tarp šių sąvokų dingsta transcendencija.

Konstatuotina, kad mūsų epochoje, kuriai būdingas vertybinis naratyvas, etinės vertybės įgyja prekės statusą, o žmogus ugdomas pasirinkti tai, kas jam naudinga, atitinka jo lūkesčius, išsikeltus kriterijus. Kitaip tariant, žmogus rengiamas rinkos dėsniams ir taisyklėms, o visa tai, kas atrastina gyvenime, suvedama į šią gana siaurą sritį. Be abejonės, dėl šios priežasties tikyba vis rečiau pasirenkama kaip dorinio ugdymo disciplina. Kita

¹⁷ Lobato, A. (2001). Žmogaus orumas ir likimas. Vilnius, 70–115.

¹⁸ Pipiras, N. (2023). Arkivyskupo Mečislovo Reinio rašytinis palikimas grindžiant švietimo ir ugdymo idėjas nepriklausomoje (1918–1940) ir atkurtoje (nuo 1990) Lietuvoje. Daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 51–52.

¹⁹ Gaižutis, A. (2014). Asmens kūrybingumo ir dvasingumo jungtis // Ugdymo dvasingumo kontekstas. Lolektyvinė monografija, Vilnius: Žuvėdra, 48–56.

vertus, tai rodo, kad žmogus išgyvena vertybinę sumaištį, atsidūręs kryžkelėje tarp patrauklaus moralinio reliatyvizmo ir etinio – vertybinio – pagrindo²⁰.

Ar verta iš šios vis labiau dominuojančios perspektyvos išsivaduoti ir kaip tą padaryti? Reikalingas atvirumas tiesos paieškomis, kuriame deramą vietą užimtų ir transcendencija. Taip paženklintas kritiškumas žmogui iš naujo ir nevienareikšmiškai atskleistų paties žmogaus būtį. Ugdymo procese tiek tėvams, tiek Bažnyčiai, tiek ugdymo institucijoms svarbu pereiti nuo taisyklių deklaravimo prie keliavimo į tikslą (visapusišką asmenybės ugdymą) ir bendradarbiavimo²¹.

Popiežius emeritas Benediktas XVI yra sakęs, kad žmogus gali ir kurti, ir sugriauti pasaulį. Gali manipuliuoti savimi; gali sukurti žmogų ir kartu jį atskirti nuo žmogiškosios būties. Kaip pažįstame, kas teisinga, kaip galime atskirti, kas gera, o kas bloga? Tik iš žvilgsnio į dievybę, atrandamą per subjektyvaus ir objektyvaus – dviejų lygiagrečių komponentų – proto dermę. Reikia nepamiršti, kad vadovaujantis vien tik apčiuopiamybe, tiek religija, tiek kultūra iškrenta iš akiračio. Tačiau tai sumenkina patį žmogų, netgi, pasak popiežiaus Benedikto XVI, sukelia pavojų pačiam žmogiškumui, nes racionalumas nepajėgus suvokti nieko daugiau, tik funkcionalumą. Ir tai, pasak popiežiaus emerito Benedikto XVI, primena belangius betoninius pastatus, kuriuose klimatą ir šviesą susikuriame patys, nei vieno, nei kito netrokšdami gauti iš plataus Dievo pasaulio. Ir kartu negalime nuo savęs nuslėpti, kad šiame mūsų pačių susikurtame pasaulyje tylomis semiamės iš Dievo atsargų, kurias perdirbame į savo gaminius²².

Taigi negali būti šimtaprocentinio bevertiškumo. Pasak A. Maddeno ir C. Baily, prasminga veikla atsiranda tada, kai su darbu susiję įvykiai, santykiai ir kontekstai įgyja dvasinę reikšmę ir vertę. Taip ne tik neišnyksta, bet net ir sutvirtėja savitranscendencija, leidžianti matyti kitą žmogų ne vien tik kaip rezultatą, o kaip asmenį – išnyksta savitumas ir atsiranda vienijantis transcendentinis ryšys su kitais žmonėmis. Kartu žmogus gali realizuoti savo pašaukimą, kai, atlikdamas savo pareigas, tobulėja, o tiesa tampa ir bendrakeleive, ir tikslu²³. Tad ar nebūtų prasminga rasti galimybių šiandien peržengti vien tik materialųjį reikšmingumą, taip išgelbstint veiksmą nuo numarinimo ir grįžtant prie kūrybinio proto, *Creator Spiritus*?

Vertybės, kurias žmogus randa savo gyvenimo kelyje, yra būtent to didžiojo kūrybinio proto dovanota žmogaus ekologija. Juk, kaip teigia popiežius emeritas Benediktas XVI, žmogus turi prigimtį, kurios turi paisyti ir kuria negali manipuliuoti, kaip nori. Žmogus yra ne tik save kurianti laisvė; žmogus pats savęs nesukuria. Jis yra dvasia ir valia, tačiau taip pat yra prigimtis, o žmogaus valia būna teisinga tik tada, kai jis paiso prigimties, girdi ją ir priima save tokį, koks yra²⁴. Tai įmanoma nestovint vietoje. Todėl negalima brėžti tobulėjimo pabaigos brūkšnio, tai – visą gyvenimą trunkantis procesas. Svarbu išmokti kasdienės pareigas atlikti naudojantis tokiais instrumentais kaip aistra ir pasididžiavimas. Atverti protą – tolygu kultivuoti dorybes. Tam gali ir turi pasitarnauti visos mokslo šakos, nė vienos neišskiriančios. Vertybės, anot kardinolo Newmano, ne egzistuoja šalia, o viena kitą papildo,

²⁰ Ten pat, 98.

²¹ Ten pat.

²² Benediktas XVI (2001). Kalba Bungestage. Bažnyčios žinios (376), Nr. 16, 2–4.

²³ Daukila, S., Mičiulienė, R., Tūtlys, V., Čiučiulienė, N. (2023). Darbo vertybės profesinio ugdymo turinyje. Kolektyvinė monografija, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 50–51.

²⁴ Benediktas XVI (2011). Kalba Bungestage. Bažnyčios žinios (376), Nr. 16, 2–4.

todėl kardinolas į vadinamų laisvųjų menų sąvoką įtraukė ir teologiją. Be abejonės, jo idėjos paskatino rimtą abejonę, ar teologija gali daryti įtaką ir net ugdyti protą ir jo galias. Tačiau tolesniuose savo svarstymuose kardinolas laikosi pozicijos, kad teologija visgi yra svarbi naujoms žinioms atrasti ir suvokti, todėl nekalba apie ją kaip apie atskirą discipliną, o akcentuoja būtinumą ją gvildinti atsižvelgiant į kitas disciplinas. Newmanas atskiria žinių įgijimą nuo švietimo. Pasak jo, siekiant tobulinti intelektą labai svarbu mokytis apibendrinti patirtis. Todėl, anot jo, mokymasis negali būti išankstinis, sąlygotas kokių nors išorinių veiksnių. Iš čia išplaukia, kad metafizinė Tiesa yra ne pažinimo dalis, o jos sąlyga, be kurios visas ugdymo procesas kaip toks suardomas, tikrovę įspraudžiant į kreivų veidrodžių ribas: ugdymas negali būti atsietas nuo tiesos siekio; kelyje į tiesą negalima išskirti kokių nors atskirų dalykų, o reikia viską vienodai priimti²⁵.

Pamažu išryškėja šventas judėjimas nuo savęs kaip naudos gavėjo iki savęs kaip asmens. Būtent čia religingumas atlieka esminį vaidmenį. Tai yra upės vagą, srūvančią link tikslo, formuojantys krantai, dėl kurių žmogaus savitranscendencijos suvokimas prisideda prie bendro gėrio kūrimo. Paaiškėja, kad iš tiesų reikalingas pozityvistinis gamtos, proto sampratos ir kultūros bei religijos dialogas kaip tiltas tarp gyvenimo ir tikėjimo patirties. Tik toks dialogas užtikrina asmens ir vertybių perkeitimą: taip religinė tradicija įtraukia asmenį ir bendruomenę į aktyvų, kūrybingą, kritinį ir refleksyvų procesą. Vaineta Juškienė (2007) straipsnyje „Katalikiškoji mokykla, kaip edukacinis reiškiny“ pažymi, kad visos baigtinės būtytys atspindi Tobuląją būtytį, todėl ir pati asmenybės branda turi kilti aukštyne²⁶. Čia pasitelkiamos trys dieviškosios dorybės, padedančios atrasti būtinąsias tobulėjimo ir gyvenimo jungtis: visos dorybės įgyja prasmę tik susietos su aukščiausiąja vertybe – Dievu; visus tikslus galima pasiekti sąmoningai mylint Dievą.²⁷ Taigi, pasak Bronislovo Bitino (2013)²⁸, pasaulietiško ir religinio vertybių koreliacija reikalinga visam asmenybės ugdymo procesui, nes padeda spręsti buvimo ir turėjimo problemą, dažnai atsikartojančią hamletiškuoju klausimu *būti ar nebūti*.

Tikėjimo ir gyvenimo sąsaja vertybiniame ugdyme

Kaip pasiekti būtent tokį problemos sprendimo būdą? Arba kaip išsivaduoti iš vis grėsmingiau atrodančių šešėlių Platono oloje, kartu neužmiegant subtilioje Prokrusto lovoje? Keli klausimai, į kuriuos bandysime atsakyti, žvelgdami į gyvenimo-tikėjimo-gyvenimo perspektyvą.

Aptarsime Thomo Groomo siūlomą modelį. Tai šiuolaikinis modelis, jungiantis tikėjimą ir gyvenimą. Siekis susieti protą ir tikėjimą, tapęs atskirų disciplinų esme, jas vienija, suskirsto ir koordinuoja, į patį mokyklinį pažinimą įdiegdamas pasaulio, gyvenimo, kultūros ir istorijos viziją (Katalikiškojo ugdymo kongregacija. Katalikiškoji mokykla ant trečiojo tūkstantmečio slenksčio, 1997).

Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose dorinio ugdymo programose akcentuojama, kad dorinis ugdymas nėra vientisas: tai viena iš ugdymo turinio branduolio

²⁵ Pipiras N. (2018). Religingumo reikšmė arkivyskupo Mečislovo Reinio raštuose. SOTER 2018.66 (94), ISSN 1392-7450 (Print), ISSN 2335-8785 (Online) [https://doi.org/10.7220/2335-8785.66\(94\).3](https://doi.org/10.7220/2335-8785.66(94).3). Žiūrėta 2024 10 10.

²⁶ Juškienė, V. (2007). Katalikiškoji mokykla, kaip edukacinis reiškiny.

²⁷ Ten pat.

²⁸ Bitinas, B. (2013). Rinktiniai edukologiniai raštai. Vilnius: Edukologija, 199–231.

sričių, kadangi siekiama padėti mokiniams ugdytis moralės ir religijos supratimą, mąstymą, sąžinę ir kurti pozityvų, bendrosiomis dorinėmis vertybėmis grindžiamą santykį su savimi, su kitais žmonėmis ir pasauliu. Kalbant apie dorinį ugdymą, negalima apsiriboti vien tik religiniu ugdymu. Šiandien dorinis ugdymas apima daug platesnį lauką – tai tikėjimo, etinių dalykų, pilietiškumo sintezė. Todėl dorinio ugdymo kaip tokio turinys gana platus, tarpdisciplininis (Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos 2009, 3). Dorinis ugdymas apima visą ugdymo procesą. Jo turinys nuolat kinta, o uždaviniai apima vis platesnį „išgyvenimo iššūkių ir tendencijų verpetuose“ horizontą. Juk svarbu ugdyti kompetentingą asmenį, mokyti atsirinkti ir kritiškai vertinti informacijos gausą, o ne perteikti žinias, kurios greitai gali tapti neaktualios. Daug dėmesio skiriama dvasiniam mokinio tapsmui, asmens orumui ir bendrosioms žmogaus vertybėms. Skatinama saviraiška, dialogiškumas, socialinių ryšių kūrimas, palaikymas ir stiprinimas rūpinantis aplinka, mokantis argumentuotai atsakyti į dabarties klausimus ir apmąstyti žmogaus būtį pasaulyje. Kaip nurodo bendrosios programos, svarbiausi religinio ugdymo tikslai – išmokyti ieškoti atsakymų į klausimus tikėjimo požiūriu, ugdyti gebėjimus bendrauti su Dievu ir su artimu, pažinti Šventąjį Raštą ir tikėjimo turinį, atsiliepti į kvietimą siekti dvasinio augimo (Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2009, 4).

Čia svarbu, kad būtų ne tik perteikiamos žinios, bet ir ugdomos vertybinės nuostatos, todėl, kaip minėta anksčiau, dorinis ugdymas yra tarpdisciplininis. Svarbiausiam ugdymo tikslui – ugdyti visapusišką asmenybę – pasitarnauja ne tik kalbinis, socialinis, gamtamokslinis, meninis, technologinis, matematinis, informacinių technologijų ir sveikatos ugdymas. Mokytojai turi atsižvelgti į šiandienos iššūkius, konkrečią klasės situaciją ir mokinių įvairovę. Svarbu ieškoti sąsajų, kurios jungtų įvairių požiūrių ir įvairios patirties mokinius, o ugdymą tikslinga individualizuoti. Čia svarbus ir asmeninis mokytojo pavyzdys. Pats ugdymo procesas, kaip nurodo bendrosios programos, grindžiamas dorinės mokinių motyvacijos skatinimu ir atsakingumo ugdymu, o ne moralizavimu. Turinys pateiktinas šiuolaikiškai ir aktualiai, todėl dalyko programos nuolat atnaujintinos. Svarbi sėkmingo dorinio ugdymo sąlyga – mokytojų ir šeimų bendradarbiavimas. Įgyvendinant šiuolaikinio ugdymo nuostatas, tėvai tampa ugdymo įstaigų partneriais, paisoma jų nuomonės ir lūkesčių, kartu nemažai dėmesio skiriama tėvų švietimui, rizikos grupės šeimoms, stengiamasi teigiamai paveikti pedagoginę šeimos kultūrą. Šeima – pirmoji ir pagrindinė vaiko ugdymosi aplinka. Dorinio ugdymo mokytojui svarbu žinoti, kokia yra socialinė aplinka ir auklėjimo patirtis mokinio šeimoje. Tad svarbu kurti palankią emocinę aplinką. Doriniame ugdyme, pasak profesoriaus, svarbu klausti, ką žinojimas duoda asmenybės ugdymui ir brandai, kokia yra moralinė žinojimo atsakomybė ir socialinė funkcija? Taigi grįžtama prie hermeneutinės spiralės: praktikos ir teorijos, iššūkių ir apsisprendimų tarpusavio papildomumo. T. Groome'as, apmąstydamas šią tiesą, neatliko jokių atvejo tyrimų. Jis tik apmąstė teorijos ir praktikos seką, kurioje gyvenimas ir tikėjimas neatsiejami. Šis metodas grįstas patirties sklaida – refleksija. Čia visi dėmenys sudedami ne į atsakymą į klausimus „kas?“ ir „kaip?“, o į atsakymą į klausimą „kodėl?“. Nelieta sąlygų, vertinimo, nelieta ir pasyvaus intelekto. Likęs aktyvusis intelekto pradas, toks artimas Tomui Akviniečiui, asmenį daro asmeniu. Todėl būtent tai, pasak T. Groome'o, yra viso dorinio ugdymo turinio centras. T. Groome'o modelis individui neapriboja laisvės spręsti iškilusias problemas, bet suteikia galimybę tai daryti apmąstant patirtį ir išlaikant bendruomeniškumą. Todėl ir dorinio ugdymo, paremto šiuo metodu, turinyje svarbus

tarpdiscipliniškumas, pasitikėjimo atmosferos kūrimas, suteikiantis bendrą atsakomybę už ateitį. Nagrinėjant T. Groome'o modelį, kuriuo šiandien remiasi dorinio ugdymo programos bendrojo ugdymo mokyklose, išryškėja paprasta ugdymo paradigma: asmenybės ugdymas neatsiejamas nuo gyvenimo: gyvenimas-vertybinis apmąstymas-gyvenimas. Nors tai ir ne nauja ugdymo aksioma, ji apima labai platų horizontą ir kaskart atnaujinama, atsižvelgiant į dabarties iššūkius²⁹.

Vietoje išvadų. Iš to, kas pasakyta, išryškėja, kad religingumas plačiąja prasme ne nuskandina asmens dogmatinėse abstrakcijose, tačiau leidžia atsižvelgti į kvietimą pažinti giliausią pasaulio tikrovę ir ją kurti:

- religingumas padeda asmeniui tapti vis labiau socialiai angažuotu ir aktyviu;
- teigiamai veikia gyvenimo prasmės paieškose;
- padeda atpažinti ir išugdyti aukštesnes asmens socialines kompetencijas;
- dvasingumo, moralumo ir socialumo kategorijos yra glaudžiai tarpusavyje susijusios. Šią metafizinę jungtį reikėtų vadinti Dievo meile, parodančia teisingą gyvenimo kryptį per bendruomeniškumą ir savanaudiškumo vengimą³⁰.

Todėl, vaizdžiai tariant, religingumas asmenybės ugdymo kontekste – tarsi krantai, be kurių visas ugdymo procesas išsiliėtų, netekdamas svorio ir prasmės. Peršasi itin reikalinga išvada, kad visgi atsisakyti krantų neverta, nes būtent jie sutelkia mūsų vidinės liepsnos energiją ir nukreipia ją į galutinį gyvenimo apstybės, o ne destruktijos, troškimą. Ribos, apie kurias neišvengiamai mąstome, turėdami mintyje religingumą, tampa vidinės laisvės augimo ir įgyvendinimo erdve³¹.

Galviausiai konstatuotina, kad vertybėms yra būdingi du dėmenys: religingumo, turint omenyje termino *religare* (surišti, jungti – aut. past.) reikšmę, sąlygotas transcendentalumas ir permanentiškumas (nuolatinis, tęstinis – aut. past.). Taigi vertybinis ugdymas daug svarbesnis ir reikšmingesnis nei vien tik žinių įsisąmoninimas, o religingumas čia užima centrinę vietą. Žmogaus tapimas žmogumi – savitranscendencija – be jo neįmanomas.

²⁹ Pipiras, N. (2019). Mečislovo Reinio pedagogikos idėjos ir jų reikšmė šiandienos dorinio ugdymo programose. ISSN 1648-8776 Jaunųjų mokslininkų darbai, Nr. 49 (1), DOI: 10.21277/jmd.v49i1.210. Žiūrėta 2024 10 10.

³⁰ Juškienė V (2007). Katalikiškoji mokykla, kaip edukacinis reiškiny, Krikščionybės ir kultūros paralelės: Tiltai. Priedas: mokslo darbai. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, Nr. 36, 91–112

³¹ Ryliskytė, L. (2014). Religija: dvasingumo sklaidos galimybė ar Prokrusto lova? Ugdymo dvasingumo kontekstas. Kolektyvinė monografija, Vilnius: Žuvėdra, 56–66

Literatūra

1. Biblija, arba Šventasis Raštas. Ekumeninis leidimas. Vilnius. Lietuvos Biblijos draugija. 2001.
2. Benediktas XVI. Kalba Bungestage. Bažnyčios žinios. 2011 (376). Nr. 16.
3. Bitinas B. (2013). Rinktiniai edukologiniai raštai. Vilnius. Edukologija. 2013, 199 – 231.
4. Daukilas S, Mičiulienė R, Tūtlys V, Čiučiulkienė N. Darbo vertybės profesinio ugdymo tuinyje. Kolektyvinė monografija. Kaunas. Vytauto Didžiojo universitetas. 2023.
5. Juškievė V. (2007). Katalikiškoji mokykla, kaip edukacinis reiškiny. Krikščionybės ir kultūros paralelės: Tiltai. Priedas: mokslo darbai. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. 2007, Nr. 36.
6. Katalikiškojo ugdymo kongregacija. Katalikiškoji mokykla ant trečiojo tūkstantmečio slenkščio, 1997.
7. Lobato A. (2001). Žmogaus orumas ir likimas. Vilnius. 2001, 70 - 115.
8. Pipiras N. (2023). Arkivyskupo Mečislovo Reinio rašytinis palikimas grindžiant švietimo ir ugdymo idėjas nepriklausomoje (1918 – 1940) ir atkurtoje (nuo 1990) Lietuvoje. Daktaro disertacija. Vytauto Didžiojo universitetas.
9. Pipiras N., Žemaitis K. (2018) Religingumo reikšmė arkivyskupo Mečislovo Reinio raštuose. SOTER 2018.66 (94) ISSN 1392-7450 (Print), ISSN 2335-8785 (Online) [https://doi.org/10.7220/2335-8785.66\(94\).3](https://doi.org/10.7220/2335-8785.66(94).3)
10. Pipiras N. (2019). Mečislovo Reinio pedagogikos idėjos ir jų reikšmė šiandienos dorinio ugdymo programose. ISSN 1648-8776 JAUNŲJŲ MOKSLININKŲ DARBAI. Nr. 49 (1). 2019 DOI: 10.21277/jmd.v49i1.210
11. Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos 2009.
12. Ryliškytė L. (2014). Religija: dvasingumo sklaidos galimybė ar Prokrusto lova? Ugdymo dvasingumo kontekstas. Kolektyvinė monografija. Vilnius. Žuvėdra. 2014.
13. Rocas S. (2005). Religion and Value Systems. Journal of Social Issues, 2005. Nr. 4, (61).

Santrauka

Straipsnyje bandoma atsakyti į klausimą, ar įmanomas vertybinis asmens ugdymas nepaisant metafizinio dėmens, kurį užtikrina religingumas. Nesistengiama žvelgti į kokią nors konkrečią religiją, tačiau nagrinėjamas pats religingumo fenomenas ir jo galima reikšmė vertybių ugdymui, kartu akcentuojant, kad pati vertybių apibrėžtis yra įvairi ir nuolat kintanti. Ieškoma būdų, kaip religingumo reikšmė vertybių ugdymui atrasti iš naujo ir ar verta tą daryti.

Straipsnyje konstatuojama, kad:

- Religingumas padeda asmeniui tapti vis labiau socialiai angažuotam ir aktyviam.
- Teigiamai veikia gyvenimo prasmės paieškose.
- Padeda atpažinti ir išugdyti aukštesnes asmens socialines kompetencijas.
- Dvasingumo, moralumo ir socialumo kategorijos yra glaudžiai tarpusavyje susijusios. Šią metafizinę jungtį reikėtų vadinti Dievo meile, parodančia teisingą gyvenimo kryptį per bendruomeniškumą ir savanaudiškumo vengimą.

- Vertybėms yra būdingi du dėmenys: religingumo, turint omenyje termino *religare* (surišti – jungti, – aut.past) reikšmę, sąlygotas transcendentalumas ir permanentiškumas (nuolatinis, tęstinis, – aut.past.).
- Vertybinis ugdymas daug svarbesnis ir reikšmingesnis, nei vien tik žinių įsisąmoninimas, o religingumas čia užima centrinę vietą. Žmogaus tapimas žmogumi – savitranscendencija – be jo neįmanomas.

THE NECESSITY OF RELIGIOUSNESS FOR VALUE

dr. Nerijus Pipiras

Summary

The article attempts to answer the question of whether the value-based education of a person is possible despite the metaphysical aspect ensured by religiosity. It does not attempt to look at any specific religion, but rather examines the phenomenon of religiosity itself and its possible significance for the education of values, while emphasizing that the very definition of values is diverse and constantly changing. It seeks ways to rediscover the significance of religiosity for the education of values and whether it is worth doing so.

The article states that:

- Religiosity helps a person become increasingly socially engaged and active.
- It has a positive effect on the search for the meaning of life.
- It helps to recognize and develop higher social competencies of a person.
- The categories of spirituality, morality and sociability are closely interconnected. This metaphysical connection should be called the love of God, which shows the right direction of life through community and avoidance of selfishness.
- Values are characterized by two aspects: religiosity, taking into account the meaning of the term *religare*, which conditions transcendentality and permanence.
- Value education is much more important and significant than the mere awareness of knowledge, and religiosity occupies a central place here. The becoming of a person – self-transcendence – is impossible without it.